

Geçmişten Günümüze Türkiye’de Toprak Araştırmaları

The Study of Soil in Turkey from Past to Date

Güven Şahin *

Özet:

Türkiye Orta Kuşakta yer alması, iklimi, jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri sebebiyle çok çeşitli toprak tiplerine sahiptir. Ancak Türkiye’de çok gerilere gitmeyen toprak araştırmalarının ilk örnekleri oldukça yüzeysel bilgiler vermektedir. Türkiye’de toprak araştırmalarına temel teşkil eden ilk önemli çalışmaları 1930’larda Giesecke ortaya koymuştur. Bu yazıda 2011 yılına kadar toprak coğrafyasıyla ilgili toplam 93 çalışmanın bibliyografik künyeleri verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Toprak, Coğrafya, Toprak Coğrafyası, Bibliyografya.

Abstract:

Turkey has a great variety of soil types due to its climate, geology and geomorphology. The study of soil does not date too far back and the first studies are rather superficial. It was Giesecke who set the foundations of soil studies in 1930. This article lists 93 bibliographies on earth geography published till the year 2011.

Key words: Turkey, Earth, Soil, Geography, Soil Geography, Bibliography

Giriş:

Toprak, tüm canlıların yaşamında hayati öneme sahip olan en önemli kaynaklardan birisidir. İlk iktisadi faaliyetin ve Sanayi Devrimi öncesinde dünya nüfusunun çok büyük bir kısmının temel geçim kaynağını teşkil etmesi, her ne kadar günümüz ekonomik hayatında eskiye nazaran önemini azaltsa da (Özellikle topraksız tarım uygulamalarının da yaygınlık

* Uz. Güven Şahin, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.
guwen_sahin@hotmail.com

kazanmasıyla Hollanda gibi ülkelerde tarımsal hayatta ciddi anlamda ikinci plana itilmiştir.) dünyanın büyük bir kesiminde ve çok sayıda kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak hayatta kalmasında başrol oynamaktadır.

Toprak ilk akla geldiği üzere salt zirai faaliyetler için vazgeçilmez bir kaynak olmayıp çoğu hayvan için yuva olabildiği gibi bazı sahalarda mesken yapımı için bir hammadde vazifesi de görebilmektedir. Mesken yapımı dışında çeşitli aletlerin (kap kacak yapımında) yapımında, çeşitli endüstri kollarında (Taşa – Toprağa Dayalı Sanayi) ve hatta pekmez yapımında da (Marın, Marin, Marn, Zır gibi isimleri vardır.) kullanılmaktadır. Öte yandan savaflara konu olan, pek çok medeniyetin kurulup yıkılmasında (Mısır medeniyeti gibi) etkin rol oynayan toprak, temelde her türlü bitkinin yaşam alanı olması ve gerek beslenme gerekse iktisadi amaçlı faydalanılması nedeniyle insanlık tarihinin her aşamasında önemini korumuştur.

Coğrafya, temelde bir mekân (saha) disiplini olup mekânın insan ile olan etkileşimini inceleyen sosyal ve aynı zamanda fen bilimlerinin kesişme noktası olarak niteleyebileceğimiz bir bilim dalıdır. Bu mekânsal analiz ile birlikte uzmanlar toprak araştırmalarına da yönelmişlerdir. Coğrafyacılar toprak konusunu şu başlıklar altında incelemiştir.

- Toprağın Tanımı.
- Toprağı Oluşturan Elementler.
- Toprak Oluşumu.
- Toprak Morfolojisi.
- Toprağın Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri.
- Toprağın Organik Bileşikleri.
- Toprakların Sınıflandırılması.
- Topraktan Yararlanma.
- Erozyon.
- Toprak Kirliliği.
- Toprak Tiplerinin Coğrafi Dağılımı.

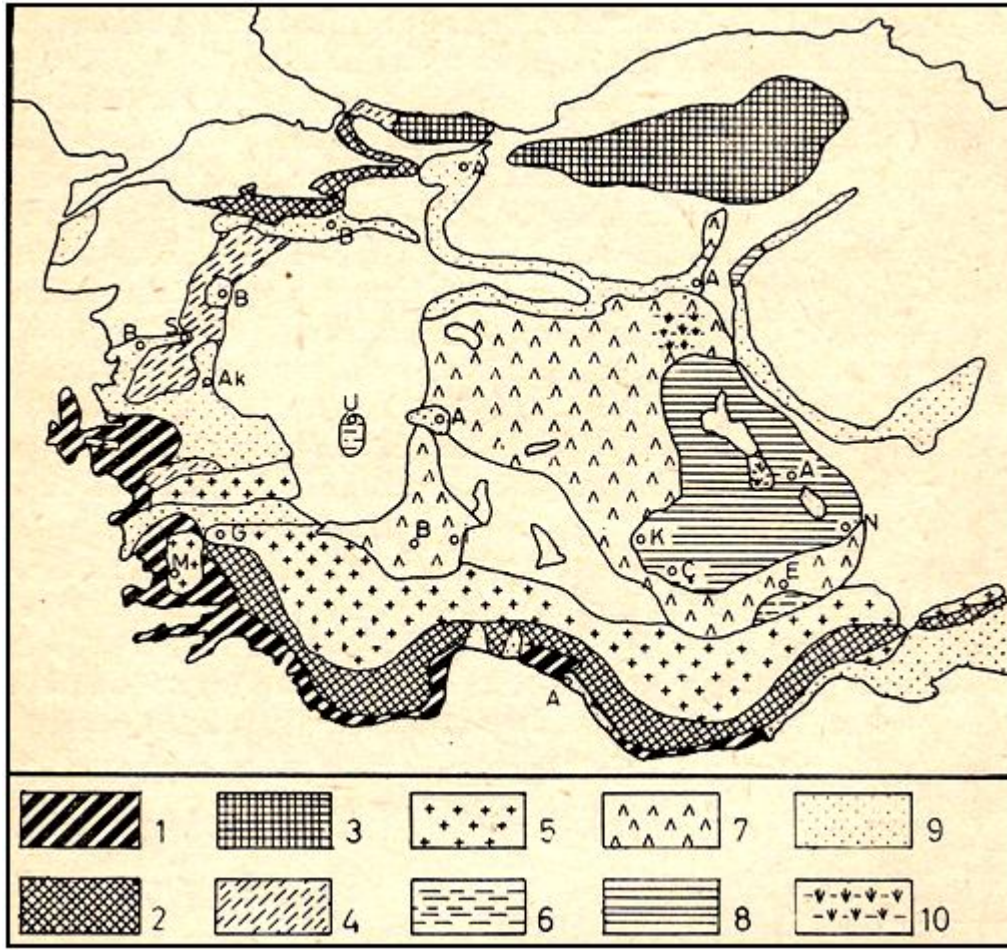
Oldukça sınırlı olan “*Toprak Coğrafyası*” alanındaki temel kaynaklardan esinlenerek yukarıda sıraladığımız bu 11 başlık alt başlıklarıyla birlikte (Toprağın Oluşumuna Etki Eden Coğrafi Faktörler gibi.) daha da detaylandırılabilir gibi daha da sınırlandırılabilir. Yapılan bu sıralamanın sonunda yer alan “*Toprak Tiplerinin Coğrafi Dağılımı*” başlığı şüphesiz coğrafya disiplini içerisinde üzerinde en hassasiyetle durulan husustur. Nitekim toprak

tiplerinin coğrafi dağılımının sağlıklı bir şekilde ortaya konulmasıyla o sahanın zirai yapısı ve temel litolojik birimleri ile ilgili önemli öngörülerde bulunulabilmektedir. Toprağı kendi perspektifiyle ele alan ve “*Toprak Coğrafyası*” adı altında bu alana yönelen coğrafyanın toprak konusuyla alakadar farklı disiplinlerdeki araştırmacılara büyük katkı sağladığı da şüphesizdir. Bununla birlikte Toprak Coğrafyası’nın ülkemizdeki geçmişi ne yazık ki oldukça kısa aynı zamanda bu alandaki araştırma ve araştırmacı sayısı da oldukça azdır. Bu durumun yarattığı bilgi eksikliği ve Türkiye topraklarının coğrafi analizinin hala arzu edilen düzeye ulaşamamış olmasından hareketle bu araştırmada kısaca Türkiye’deki toprak coğrafyası araştırmalarına işaret ederek kapsamlı bir literatür çalışması yapmayı gerekli gördük.

Türkiye’de Toprak Coğrafyası Araştırmaları

Türkiye’de toprak ile ilgili ilk araştırmalara baktığımızda geçmişinin çok da gerilere gitmediğini görmekteyiz. İlk olarak ziraat alanında araştırma yapan bilim insanları tarafından ortaya konan toprak çalışmaları oldukça sınırlı ve yüzeysel bilgiler vermekteydi. Esasında veteriner olan İhsan Abidin (1882 – 1943)’in 1928 yılında ortaya koyduğu “Anadolu Ziraatı ve Yetiştirme Vaziyeti” adlı eserinde toprak konusu birkaç sayfada (4 sayfa) ele almış olup ülke topraklarını üç bölgeye (Karadeniz, Akdeniz, İç – Doğu Anadolu Bölgesi) ayırarak sınıflandırmıştır. Bu durum henüz o yıllarda Türkiye toprakları hakkındaki mevcut bilgi birikiminin durumunu göstermek açısından oldukça çarpıcıdır.

1929 yılında yani hemen hemen Abidin’in kaleme aldığı çalışmasından çok kısa bir süre sonra merhum Prof. Dr. Sırrı Erinç (1918 – 2002)’in de işaret ettiği üzere Türkiye’deki toprak araştırmalarına temel teşkil eden çalışmalarıyla Giesecke ilk adımı atmıştır. Araştırmacı 1929 yılında kaleme aldığı “Über den Nährstoffgehalt Türkischer Böden” ve 1930 yılındaki “Bodenkundliche Beobachtungen auf Reisen in Anatolien und Ostthrazien unter Berücksichtigung Geologischer, Klimatischer und Landwirtschaftlicher Verhältnisse” adlı çalışmalarında Türkiye’nin batı yarısının toprak yapısını incelemiş ve eserleri bu konudaki çalışanlara uzun yıllar rehberlik etmiştir. Giesecke, 1930 yılında yayınladığı makalesinde araştırma sahasının birde haritasına yer vermiştir (Harita 1).

Harita 1: Giesecke Tarafından Hazırlanan ve Türkiye'nin Batı Yarisını Kapsayan Toprak Haritası (1930)¹

Her ne kadar ülke bütününe ele almamış olsa da oldukça geniş bir sahayı dönemine göre kapsamlı bir şekilde incelenmesi sonucunda ortaya konan bu harita aynı zamanda modern anlamda Türkiye'nin ilk toprak haritası olma özelliğinin yanı sıra toprak coğrafyasının da temellerinin atılmasında bir basamak niteliğine de sahiptir.

1930 yılında ortaya konan bu çalışmanın ardından 1940 yılına gelinceye kadar ülkemiz toprakları ile ilgili zirai ve bununla alakadar kamusal birtakım çalışmalar ve düzenlenen raporlar dışında pek bir gelişme kaydedilememiştir. 1938 yılına geldiğinde ise merhum Ord. Prof. Dr. Asaf Irmak (1905 – 1996) Türkiye toprakları ile ilgili bir ilke imza atarak "Belgrat Ormanı Toprak Münasebetleri" adlı çalışmasıyla Türkiye topraklarını kapsamlı bir şekilde irdeleyen ilk yerli araştırmacı olmuştur. Irmak'ın bu çalışması 1940

¹ **Lejand:** 1. Kızıl ve açık kestane rengi topraklar, 2. Kızıl topraklar, 3. Kızıl topraklar ve kahverengi (esmer) orman toprakları, 4. Podsolik topraklar, 5. Rendzina ve podsolik topraklar, 6. Kestane rengi step toprakları, 7. Boz ve kahverengi çölümsü step toprakları, 8. Tuzlu topraklar, 9. Alüvyial taban ve marş toprakları, 10. Bataklık sahalar.

yılında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünce yayınlanmış ve konuyla alakalı örnek bir çalışma olarak literatürdeki yerini almıştır.

İlk defa bir Türk bilim insanı tarafından ele alınan ülkemiz topraklarıyla ilgili bu örnek çalışmanın ardından döneminin en kapsamlı çalışması diyebileceğimiz eser 1944 yılında Polynov ve Rosov tarafından ortaya konmuştur. Araştırmacıların “Küçük Asyanın Pedojenez Şartları ve Toprakları” adlı makalelerinde fiili gözlemlerden ziyade Giesecke tarafından ortaya konulan çalışmanın üzerine birtakım jeolojik ve klimatolojik verilerin de ilavesiyle birlikte Türkiye’nin pedojenik ve pedolojik özelliklerini başarıyla sunmuşlardır.²

1943 yılında Ord. Prof. Dr. Asaf Irmak direktörlüğünde “Orman Fakültesi Toprak ve Ekoloji Enstitüsü”nün kurulmasıyla uzunca bir süre Türkiye toprakları ile ilgili kapsamlı ve bir o kadar çeşitli çalışmaların yürütüldüğü bir merkez olarak varlığını korumuştur. Gerek enstitü bünyesinde gerekse diğer kamu kuruluşlarında yürütülen çalışmaların sonucunda 1950’li yılların ilk yarısında Harvey Oakes ve ekibi tarafından tüm bu çalışmalar ve ekip tarafından gerçekleştirilen bir dizi araştırma sonucunda gerçek anlamda bugünde büyük ölçüde istifade ettiğimiz ve araştırmalara kaynak olan eserler ortaya konmuştur. İlk olarak Oakes ve ekibi 1954 yılında 1:800.000 ölçekli “Türkiye Toprak Haritası”nı bilim camiasına sunduktan 4 yıl sonra yani 1958’de aynı ekip “Türkiye Toprakları” adlı çalışmayı kaleme almışlardır. En nihayetinde bu çalışmalarla birlikte 1960’ların başına gelindiğinde artık “Toprak Coğrafyası” adına tüm temeller atılmış oluyordu.

Merhum Prof. Dr. Sırrı Erinç, 1965 yılına gelindiğinde Türkiye’de toprak araştırmalarını ve toprak coğrafyasının doğuşunu ele aldığı “Türkiye’de Toprak Çalışmaları ve Türkiye Toprak Coğrafyasının Ana Çizgileri” başlıklı makalesi bir döneme ışık tutması münasebetiyle referans aldığımız temel kaynakların başında yer almaktadır. Biz de 1965 yılından sonra Türkiye’de coğrafi bir perspektifle değerlendirilen toprak araştırmaları veya kısaca toprak coğrafyası araştırmalarının günümüzdeki boyutunu kapsamlı bir literatür çalışmasıyla ortaya koymaya çalıştık. Burada belirtilmesi gereken birkaç hususun başında literatüre dâhil edilen çalışmaların doğrudan doğruya coğrafi bir yaklaşımla ele alınanlarına ve konusunu sadece toprağın oluşturduğu çalışmalara yer vererek oluşturmuş olduğumuzdur. Nitekim fiziki coğrafya çalışmalarının pek çoğunda az veya çok çalışma sahasının toprak şartlarına genel itibarıyla değinildiğinden hemen hemen tüm fiziki coğrafya çalışmalarını literatüre dâhil etmemiz gerekirdi ki bu da çalışmayı amacından önemli ölçüde uzaklaştıracak

² S. Erinç, “Türkiye’de Toprak Çalışmaları ve Türkiye Toprak Coğrafyasının Ana Çizgileri”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1965, S. 15, s. 7.

bir durum yaratacaktı. Bununla birlikte coğrafya disiplini içerisinde toprak sadece fiziki coğrafyanın bir konusu olmayıp beşeri-iktisadi coğrafyanın da yakından ilgilendiği bir konudur. Başta ziraat coğrafyası olmak üzere arazi kullanımı, ulaşım coğrafyası gibi coğrafyanın alt disiplinlerinde de toprak dikkatle üzerine eğilinen bir konu olmuştur. Fakat biz bu çalışmamızda doğrudan doğruya toprak merkezli coğrafi araştırmaları ele almış olduğumuzdan literatür değerlendirmemizde fiziki coğrafya ağırlıklı ve bunun dışında toprakla ilgili çalışmaların önemli bir kesimini oluşturan erozyon ile ilgili eserleri ele almayı uygun bulduk.

Toprak coğrafyasının geçmişinin bir asrı bile bulmadığı ülkemizde araştırmacıların ortaya koyduğu ilk eserlerin geçmişi ortalama kırk elli yıl kadar geriye gitmektedir. Coğrafyacılar tarafından ortaya konan çalışmalara baktığımızda en eski çalışma 1951 yılında merhum Prof. Dr. Necdet Tunçdilek tarafından ortaya konan “Türkiye’de Toprak Erozyonuna Ait Gözlemler ve Düşünceler” adlı eserdir. İlerleyen yıllarda toprak konulu araştırma sayısında artışlar meydana gelmiş olup özellikle 2000’li yıllardaki hızlı artış CBS (Coğrafi Bilgi Sistemi) uygulamalarının da gelişip yaygınlık kazanmasıyla daha da hız kazanmıştır.

Çalışmamızda coğrafyacıların ortaya koyduğu ve toprak coğrafyası kapsamında değerlendirebileceğimiz araştırmaları kitaplar, makaleler ve diğer yayınlar (tezler, kongre ve sempozyum bildirileri gibi) şeklinde kategorize ederek kapsamlı bir bibliyografya çalışması ortaya koymaya gayret ettik.

Kitaplar:

Atalay, İ., (1983). “Muş Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi ve Toprak Coğrafyası”, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yay. No: 25, İzmir.

Atalay, İ., Dinç, U., Kapur, S., Şenol, S., Cangir, C., (1999). “Türkiye Toprakları”, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 51, II. Baskı, Adana.

Atalay, İ., (2006). “Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası”, Meta Basım Matbaacılık, (I. Baskı: 1982, II. Baskı: 1989), İzmir.

Mater, B., (1986). “Toprak: Oluşum, Erozyon ve Korunması”, İstanbul Üniversitesi Yay. No: 3465, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enst. Yay. No: 6, (II. Baskı, 1996), İstanbul.

Mater, B., (1998). “Toprak Coğrafyası”, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Makaleler:

Akalan, İ., (1992). “Türkiye’nin Toprak Kaynakları Bunların Sorunları ve Çözüm Yolları”, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Dergisi, Sayı: 1, s. 1 – 14, Ankara.

Atalay, İ., (1972). “Devrez Çayı Havzasında Toprak Erozyonu Problemleri”, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 4, s. 105 – 120, Ankara.

Atalay, İ., (1973). “Toros Dağlarında Karstlaşma ve Toprak Teşekkülü Üzerine Bazı Araştırmalar, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 5, s. 135 – 152, Ankara.

Atalay, İ., (1974). “Sultan Dağlarında Toprak Erozyonu Araştırmaları”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 26, s. 48 – 72, İstanbul.

Atalay, İ., (1980). “Gediz Nehri Havzasında Toprak Erozyonu Problemleri Üzerine Bir Araştırma”, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 9, s. 61 – 82, Ankara.

Atalay, İ., (1983). “Erzurum Ovası ve Çevresinin Toprakları”, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 1, s. 68 – 99, İzmir.

Atalay, İ., (1984). “Soil Erosion and Its Effects on the Transportation and the Modern Sedimentation in Turkey”, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 2, s. 30 – 47, İzmir.

Atalay, İ., Sezer, L. İ., Temuçin, E., Işık, Ş., Mutluer, M., (1990). “Ege Bölümü’nde Toprak Oluşumunu Etkileyen Faktörler”, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 5, s. 32 – 43, İzmir.

Atalay, İ., (1991). “Türkiye’nin Karstik Alanlarında Toprak Oluşumu”, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 19, s. 139 – 144, Ankara.

Atalay, İ., (1995). “Pedogenesis and Ecology of Karstic Lands in Turkey”, Acta Carsologica, Sayı: 24, s. 53 – 67, Slovenya.

Atalay, İ., (1997). “Red Mediterranean Soils in some Karstic Regions of Taurus Mountains, Turkey”, Catena, Sayı: 28, s. 247 – 260.

Efe, R., (1999). “Güney Marmara Bölümü Batısında Toprak Oluşumunu Etkileyen Coğrafi Faktörler ve Toprakların Özellikleri”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 34, s. 193 – 211, İstanbul.

Efe, R., Ekinci, D., Cürebal, İ., (2008). “Erosion Analysis of Fındıklı Creek Watershed (NW of Turkey) Using GIS Based RUSLE (3D) Method”, Fresenius Environmental Bulletin, Volume: 17, No: 5, pp. 568 – 576.

Efe, R., Ekinci, D., Cürebal, İ., (2008). “Erosion Analysis of Şahin Creek Watershed (NW of Turkey) Using GIS Based on RUSLE (3d) Method”, Journal of Applied Science, Volume: 8, No: 1, pp. 49 – 58.

Ekinci, D., (2005). “CBS Tabanlı Uyarlanmış RUSLE Yöntemi ile Kozlu Deresi Havzasında Erozyon Analizi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, Sayı: 13, s. 109 – 119, İstanbul.

Ekinci, D., Cürebal, İ., (2006). “Kızılkeçili Deresi Havzasında CBS Tabanlı RUSLE Yöntemiyle Erozyon Analizi”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 47, s. 115 – 130, İstanbul.

Erdem, F., (1987). “Kelkit Havzasında Erozyon – Sediment İlişkileri”, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 15, s. 65 – 73, Ankara.

Erinç, S., (1955). “Çeşme Ilıcalarının Fosilleşmiş Kumulları ve Postglasyal Safhanın İklim ve Pedojenez Şartları”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 13 – 14, s. 165 – 166, İstanbul.

Erinç, S., Bener, M., (1963). “Türkiye’de Toprakaltı Suhunetleri”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 13, s. 14 – 35, İstanbul.

Erinç, S., (1965). “Türkiye’de Toprak Çalışmaları ve Türkiye Toprak Coğrafyasının Ana Çizgileri”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 15, s. 1 – 39, İstanbul.

Ertek, T. A., Hacıyakupoğlu, S., Walling, D. E., Karahan, G., Erginal, A. E., Çelebi, N., Ataksor, B., Saygın, H., (2004). “Sezyum-137 Radyonüklidinin Erozyon Araştırmalarında Kullanımı ve Türkiye’den Örnekler”, İstanbul Üniv. Coğrafya Dergisi, Sayı: 12, s. 47 – 62, İstanbul.

Günay, T., (1989). “Ormansızlaşma ve Toprak Aşınımı Yönünden Keban Barajı Havzasına Uzaydan Bir Bakış”, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 17, s. 85 – 93, Ankara.

Güneş, H., Tonbul, S., (1995). “Uluova ve Çevresinde Toprak Erozyonu ve Alınması Gerekli Önlemler”, Fırat Üniv. Sosyal Bil. Dergisi, Sayı: 7, s. 79 – 102, Elazığ.

İzbrak, R., (1971). “Erozyon Kontrolü ve Jeomorfoloqlar”, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 3, s. 5 – 13, Ankara.

Koçman, A., (1984). “Yukarı Kura Nehri Havzasının Toprakları”, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 2, s. 151 – 176, İzmir.

Mater, B., (1973). “Morphological Characteristics and Genesis of Cronic Luvisol in the Elbistan Basin”, Review Istanbul Univ. No: 14, p. 107 – 118, İstanbul.

Mater, B., (1974 – 1976). “Soil Classifications and Their Application in Turkey”, Review Istanbul Univ. No: 15, p. 159 – 166, İstanbul.

Mater, B., (1978). “Elbistan Havzası Topraklarının Morfolojik Karakterleri”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 101, İstanbul.

Mater, B., Ertek, T. A., Gürpınar, E., Turoğlu, H., Gönönçgil, B., (1993). “Marmara Bölgesinin Yağış – Bitki Faktörü Denetimindeki Erozyon Alanları, 50x70 cm. boyutlarında 1:750.000 Ölçekli Duvar Haritası”, Çevre Koruma Dergisi, Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu Yayınları, Sayı: 47, s. 31 – 33, İstanbul.

Mutluer, M., (1997). “Orta Gediz Havzasında Yerçekilleri ve Toprak Anamateryalinin Tarım Faaliyetleri Üzerine Etkisi”, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 9, s. 267 – 281, İzmir.

Selçuk Biricik, A., (1985). “Sarayköy Civarında Erozyon ve Önlemler (Konya)”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, Sayı: 1, s. 173 – 180, İstanbul.

Somuncu, M., (1988). “Develi Ovasının Kuzey ve Batı Bölümünde Rüzgar Erozyonu Sorunu ve Alınması Gereken Önlemler Üzerine Bir Araştırma”, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 16, s. 37 – 47, Ankara.

Şahin, C., (1987). “Erozyon – Toprak Erozyonu – Yarıntı (Gully) Erozyonu”, Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fak. Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 189 – 223, Ankara.

Tonbul, S., (1989). “Elazığ Batısının Toprak Coğrafyası”, Fırat Üniv. Sosyal Bil. Dergisi, Sayı: 3 (1), s. 211 – 233, Elazığ.

Tunçdilek, N., (1951). “Türkiye’de Toprak Erozyonuna Ait Gözlemler ve Düşünceler”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 2, s. 91 – 104, İstanbul.

Turan, Y., (1977). “Morfolojik Kil Etüdüleri ile Türkiye Topraklarında Pedojenik Şartların İzahı”, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 6, s. 137 – 148, Ankara.

tüfekçi, K., (1993). “Göhlisar Doğusunda (GB Türkiye) Balıkdağ ile Rahatdağ Dolayında Toprak Erozyonu Sorunları Üzerine Bir Araştırma”, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 20, s. 49 – 59, Ankara.

Tümertekin, E., (1953 – 1954). “Toprak Rutubetinin Kontrolü ve Hasat Artığı Mulch’ı”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 5 – 6, s. 147 – 155, İstanbul.

Yalçınlar, İ., (1977). “Türkiye Erozyonunda Disimetrik Sistemler”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 22, s. 21 – 28, İstanbul.

Yılmaz, Ö., (1990). “Horasan – Sarıkamış Arasındaki Aras Nehri Havzasının Toprak Özellikleri”, Atatürk Üniv. Fen – Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Sayı: 18, s. 163 – 192, Erzurum.

Zeybek, H. İ., (2002). “Turhal Ovası ve Yakın Çevresinde Toprak Erozyonu”, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 8, s. 99 – 130, Konya.

Zeybek, H. İ., (2003). “Turhal Ovası ve Yakın Çevresi Toprakları”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 41, s. 41 – 60, İstanbul.

Diğer Yayınlar:

Acaröz, E., (1960). “Türkiye’de Toprakaltı Suhneti”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Aladağ, B., (1974). “Siirt’de Aylık ve Mevsimlik Toprakaltı Suhunetleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Alagöz, M., (1974). “Gaziantep Aylık Mevsimlik ve Yıllık Ortalama Toprakaltı Suhunetleri (1969)”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Alioğlu, İ., (1974). “Diyarbakır Aylık, Mevsimlik ve Yıllık Toprakaltı Suhunetleri (1969)”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Altın, K., (1974). “Antalya’da Aylık ve Mevsimlik Toprakaltı Suhunetleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Alpdündar, R., (1976). “Afyon 1964 Yılı Aylık – Mevsimlik – Yıllık Ortalama Toprakaltı Suhunetleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Arslan, H., (1977). “Bahçeköy Sırt Yolunun Toprak Etüdü”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Atalay, İ., (1974). “Sultan Dağlarında Toprak Araştırmaları”, Toprak İlmi Derneği, 4., 5. ve 6. Bilimsel Toplantı Tebliğleri, Şanlıurfa.

Atalay, İ., (1986). “Kuzeydoğu Anadolu’nun Büyük Toprak Grupları”, Toprak İlmi Derneği, 9. Bilimsel Toplantı Tebliğleri, Şanlıurfa.

Atalay, İ., (2006). “Soil Formation of the Semiarid Lowlands in Anatolia”, International Symposium of Soil Science, Mayıs 2006, Şanlıurfa.

Atalay, İ., (2007). “Toprak ve Bitki Atlası Küresel Isınma”, Farklı Yayıncılık, İstanbul.

Aydın, A. C., (1974). “Adana’nın Aylık ve Mevsimlik Toprakaltı Suhunetleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Çağlayan, M., (1974). “Göztepe’deki Yıllık Ortalama Toprakaltı Sıcaklıkları (1959 Yılı)”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Çetin, A., (1974). “Isparta Aylık Mevsimlik ve Yıllık Ortalama Toprakaltı Suhunetleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Ekinci, D., (2004). “Soil Erosion Risk Assessment Between Alaplı and Akacakoca”, Proc. 17th International Soil Congress (ISC) on “Natural Resource Management for Sustainable Development”, 7 – 10 June 2004, Erzurum – Turkey.

Ekinci, D., YILDIRIM, Ü., (2004). “Prediction of Soil Erosion in the Güluç River Basin at the West Black Sea Region in Turkey Using a Geographic Information Systems Based on Universal Soil Loss Equation”, Proc. 17th International Soil Congress (ISC) on Natural Resource Management for Sustainable Development, 7 – 10 June 2004, Erzurum – Turkey.

Ekinci, D., (2006). “The Effect of Valley Networks On Erosion and A Sample for Using GIS Based Soil Erosion Risk Model”, Proc. 18th International Soil Meeting (ISM) on Soil Sustaining Life on Earth, Managing Soil and Technology”, May 22 – 26, 2006, Vol. I, pp. 465 – 472, Şanlıurfa – Turkey.

Ercan, H., (1974). “Anamur’un Aylık ve Mevsimlik Toprakaltı Suhu (1969)”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Eren, N., (1974). “Afyon’un 1962 Yılında Ortalama Toprakaltı Sıcaklıkları”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Karahan, G., Fırat, C., Erginal, A. E., Kaya, H., (2002). “Büyükçekmece Gölü Doğu Kıyılarındaki Dinamik Topraklarda Sezyum-137 (137 Cs) Profili” (Ed. E. Özhan, N. Alpaslan). Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları IV. Ulusal Konferansı, 5 – 8 Kasım 2002, Türkiye Kıyıları-02 Konferansı Bildiriler Kitabı, s. 1283 – 1290, Dokuz Eylül Üniv, İzmir.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Karahan, G., Fırat, C., Erginal, A. E., Kaya, H., (2002). “Büyükçekmece Gölü Doğu Kıyılarındaki Dinamik Topraklarda Sezyum-137(137 Cs) Profili”, Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları IV. Ulusal Konferansı, (Poster), 5 – 8 Kasım 2002, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Çelebi, N., Karahan, G., Öztürk, F., Erginal, A. E., Kaya, H., (2003). “Büyükçekmece Gölü Doğu Havzasındaki Cs-137 Kullanımına Dayalı Erozyon Araştırmalarına Ait İlk Not”, Türkiye Kuvaterneri Çalıştayı IV., 29 – 30 Mayıs 2003, s. 150 – 156, İTÜ Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Walling, D., Karahan, G., Öztürk, Z. F., Erginal, A. E., Kaya, H., (2003). “Büyükçekmece Gölü Yakın Çevresi Toprak Kesitlerinde Sezyum-137 Dağılımı ve Erozyonla İlişkisi”, Sırrı Erinç Sempozyumu (SES 03), İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü & Deniz Bilimleri İşletmeciliği Enstitüsü, 11 – 13 Eylül 2003, Genişletilmiş Bildiri Özetleri Kitabı, s. 62 – 66, İstanbul.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Çelebi, N., Karahan, G., Öztürk, Z. F., Erginal, A. E., Kaya, H., Saygın, H., (2003). “Büyükçekmece Gölü Havzası ile Riva Deresi Havzası

Topraklarında Cs-137 Ölçümleriyle Erozyon Araştırmaları”, VIII. Ulusal Nükleer Bilimler ve Teknolojileri Kongresi, Bildiriler Kitabı, s. 319, 15 – 17 Ekim 2003, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Karahan, G., Öztürk, F., Erginal, A. E., Çelebi, N., Saygın, H., (2003), “Research on Erosion Using Cs-137 Measurements in Riva Creek Basin and Buyukcekmece Lake Basin (İstanbul/NW Turkey)”, Agricultural Engineering, Volume XL, 5 – 6, pp. 32 – 35, Sofia, Bulgaria.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Walling, D. E., (2003). “The Use of ¹³⁷Cs, ²¹⁰Pb and ⁷Be Measurements for the Assessing Soil Erosion and Sedimentation in the Riva Basin (Istanbul, NW Turkey)”, International Atomic Energy Agency Food and Agriculture Organization of the United Nations, Assess the Effectiveness of Soil Conservation Techniques for Sustainable Watershed Management and Crop Production Using Fallout Radionuclides (D1-50.08), Report of the First Research Coordination Meeting of the FAO/IAEA Co-ordinated Research Project Held in Vienna, Austria on 19 – 23 May 2003, pp. 69, Vienna, Austria.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Öztürk, Z. F., Karahan, G., Erginal, A. E., Celebi, N., Kaya, H., Saygın, H., (2003). “Research on Erosion in Buyukcekmece Lake Basin; One of the Main Drinking Water Sources in Istanbul”, (Eds. By G. Gergov and E. Rafailova). The First Meeting of the WASWC (World Association of Soil and Water Conservation), WASWC – Balkan Meeting, 1 – 2 July 2003, Proceeding: 8, Sofia Univ., Sofia, Bulgaria.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Walling, D., Öztürk, F., Karahan, G., Erginal, A. E., Çelebi, N., Fırat, C., (2003). “Interpretation of the Erosion Effect with Caesium-137 Profiles Measurements in Western Side of Istanbul (NW Turkey)”, 25 Years of Assessment of Erosion, International Symposium, Dept. Soil Management and Soil Care, Chent University, 22 – 26 September 2003, Proceedings, pp. 239, 239b-239e, 240, Chent, Belgium.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Walling, D. E., Öztürk, Z. F., Karahan, G., Erginal, A. E., Çelebi, N., Kaya, H., Akgün, H., (2003). “Cesium-137: to Estimate Erosion in Istanbul-Büyükçekmece”, Medcoast 03, (Poster), 7 – 11 October 2003, Ravenna, Italy.

Hacıyakupoğlu, S., Ertek, T. A., Walling, D., Öztürk, F., Karahan, G., Erginal, A. E., Çelebi, N., Fırat, C., (2005). “Interpretation of the Erosion Effect with Caesium-137 Profiles Measurements in Western Side of Istanbul (NW Turkey)”, Catena, Volume: 64, Issue: 2 – 3, pp. 222 – 231, Madrid.

İçel, G., Ataol, M., (2011). “Güneydoğu Anadolu Bölgesi Toprak ve Hava Sıcaklıklarında Eğilimler ve Korelasyon (1975 – 2009)”, Uluslararası Katılımlı Coğrafya Kongresi, 07 – 10 Eylül 2011, İstanbul.

İşimtekin, R., (1962). “Çukurova’nın Morfolojik Yapısı ve Toprakları”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

İyiiz, E., (1967). “Uzunköprü’nün Harala Köyü Civarının Toprak Etüdü”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Karaaslan, A., (1982). “Alibeyköy Deresi Havzasında Toprak”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Mater, B., (1984). “Elbistan Havzası Topraklarının Pedojenezi”, 9. Toprak İlmi Derneği Toplantısı, 08 – 14 Ekim 1984, Mersin.

Mater, B., “Marmara Adası Topraklarının Pedojenezi”, 10. Toprak İlmi Derneği Toplantısı, Kırklareli.

Mater, B., (1996). “Türkiye’de Erozyonun Boyutları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Erozyon Paneli, Samsun.

Nalbant, A., (1974). “1965 Yılı Adana’nın Toprakaltı Sıcaklığı”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Özdemir, N., (1974). “Fethiye Aylık Mevsimlik Ortalama Toprakaltı Suhunetleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Özkan, M., (1984). “Kula ve Çevresi Genç Volkan Konileri Üzerinde Toprak Oluşumu”, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Lisans (Bitirme) Tezi, İzmir.

Polynov, B. B., Rosov, N. N., (1953 – 1954). “Küçük Asya’nın Pedojenez Şartları ve Toprakları”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 5 – 6, s. 210 – 221, Çev. Sırrı Erinç, İstanbul.

Seyhun, Ö. Y., (1960). “Türkiye Toprakları”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

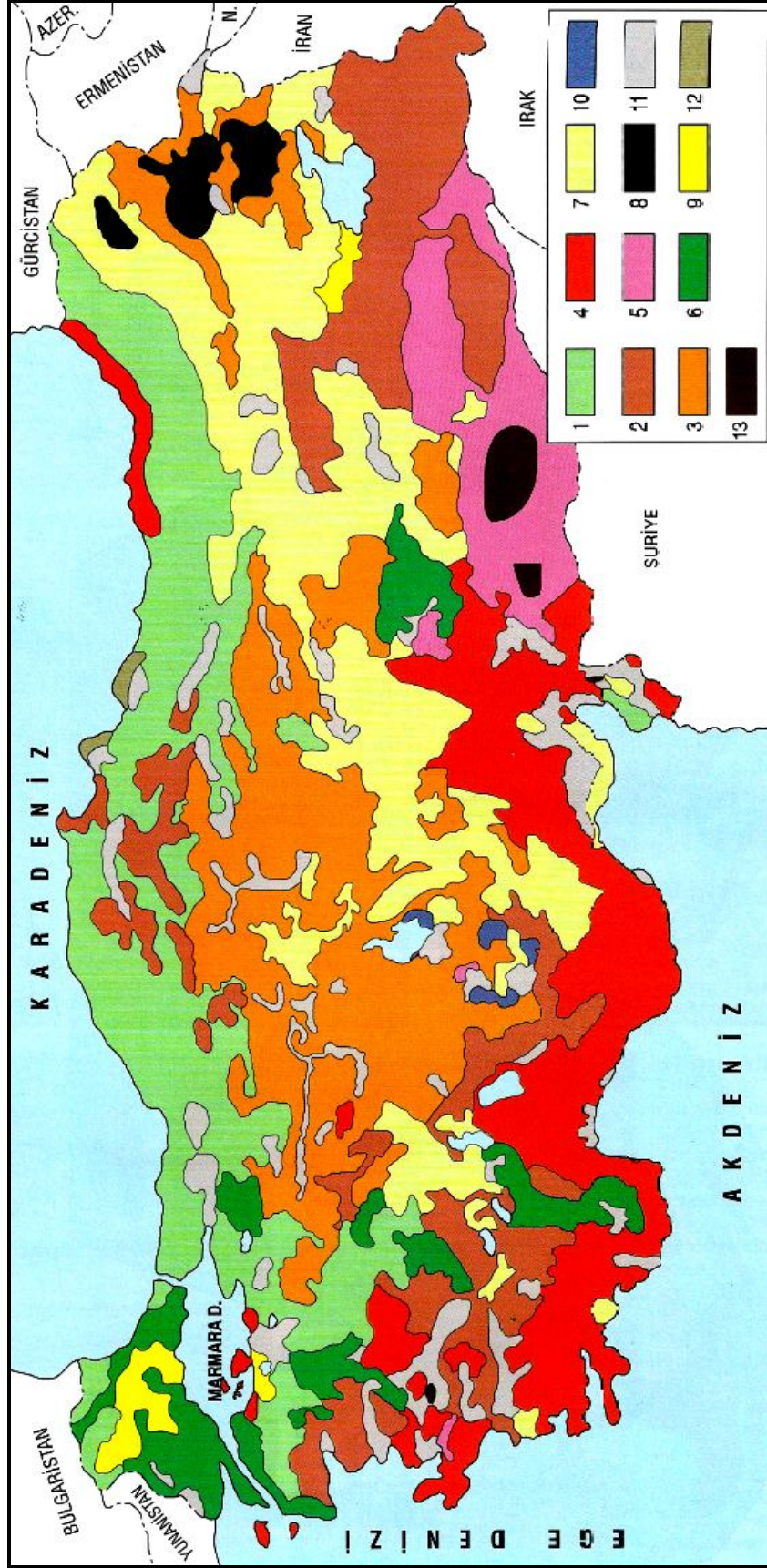
Solmaz, F., (1974). “Afyon’un Toprakaltı Suhunetleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Soysal, G., (1969). “Ordu – Çambaşı Şeridinde Vejetasyon ve Toprak İncelemeleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Sünger, S., (1974). “Adana 1967 Yılı Aylık – Mevsimlik – Yıllık Ortalama Toprakaltı Suhunetleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Şalgam, K., (1974). “Antakya Aylık, Mevsimlik ve Yıllık Ortalama Toprakaltı Sıcaklıkları (1969)”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.

Üç başlık altında topladığımız toprak coğrafyası ile alakalı çalışmalarını kısaca değerlendirdiğimizde toplam 93 eserden 5 tanesi kitap, 42 tanesi süreli yayınlarda basılmış olan makale ve 46 tanesi de diğer eserlerden (22 tanesi bitirme [lisans] tezi) oluşmaktadır. Bu incelememizde karşımıza çıkan hususlardan bir tanesi belirli aralıklarla konuyla alakalı bibliyografya çalışmalarının yapılıp bilim camiasıyla paylaşılmasının ne kadar önemli olduğudur. Nitekim bazı sahaların benzer şekilde birden fazla çalışılması (Adana gibi) ve benzer konuların tekrar ele alınması ne yazık ki eksik literatür taramasının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte en eski coğrafi çalışmadan (1951’den) günümüze sayıları yüzü dahi bulmayan eserler ve bunlar içerisinde de sadece 5 kitabın bulunması ne yazık ki bu alandaki araştırma ve araştırmacı sayısında hala yetersiz olduğumuz izlenimi vermektedir. Öte yandan ortaya konan eserlere baktığımızda ise çok kapsamlı ve oldukça açıklayıcı çalışmaların olduğunu görmekteyiz. Bu kapsamda Prof. Dr. H. C. İbrahim Atalay’ın 2007 yılında yayınladığı “Toprak ve Bitki Atlası Küresel Isınma” adlı çalışması, toprak tipleri ve bunların coğrafi dağılımı ile ilgili kendilerinin de çoğu zaman iştirakleriyle gerçekleşen arazi çalışmalarının sonucunda ortaya çıkmış kapsamlı bir eserdir. Atalay hem hazırladığı bu atlasta hem de “Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası” adlı eserinde detaylı bir haritaya da yer vermiştir (Harita 2). Bu harita günümüz itibariyle toprak coğrafyası adına ortaya konan en son ve en kapsamlı olan çalışmadır. Bununla birlikte 1998 yılında yayınlanan “Toprak Coğrafyası” adlı eseriyle Prof. Dr. Barış Mater, bu adı taşıyan ilk eseri ortaya koymuştur.

Harita 2: Atalay Tarafından Hazırlanan Türkiye Toprak Haritası (2007)¹

Sonuç

Türkiye’de toprakla ilgili ziraat ve orman mühendisliğinden araştırmacıların yanı sıra jeologlar, jeomorfoloqlar, botanikçiler, mühendisler, arkeologlar, tarihçiler ve sanatçılar da önemli araştırmalarda bulunmuşlardır. Coğrafya ise bunlar içerisinde “Toprak Coğrafyası” adı altında konuyu özel olarak incelemiş ve toprak tiplerinin coğrafi dağılımı ile birlikte insanla olan etkileşimini ortaya koymaya gayret etmiştir.

Kabaca yarım asırlık bir geçmişi bulunan “Toprak Coğrafyası” ile alakalı olarak kapsamlı çalışmalar ortaya konmuştur. Çalışmaların temellerinin farklı alanlardaki araştırmacılar tarafından atıldığını ve bu eserlerin de coğrafyacılar açısından büyük önem arz etmiş olduğunu belirtmekle beraber bunların pek çoğu mekânsal analizden uzak, salt toprak incelemelerini içermektedir.

2011 yılına geldiğimizde toprak coğrafyasıyla alakalı toplam 93 eser ortaya konmuş olup bunların büyük bir kısmını (42 tanesi) makaleler oluşturmaktadır. Bununla birlikte çoğu fiziki coğrafya eserleri olmak üzere, ziraat coğrafyası, kırsal alanlar gibi beşeri – iktisadi coğrafya konusundaki çalışmalarda da toprak ve toprak coğrafyası ile ilgili konulara ayrıca yer verilmiş, kitap veya tezlerin bir bölümünü toprak konusu oluşturmuştur. Bununla birlikte araştırma konumuzun sınırları gereği sadece toprak coğrafyası ile ilgili çalışmaları ele aldığımız bu bibliyografya ve kısaca toprak coğrafyası tarihçesine değindiğimiz çalışmamızda gözden kaçırmış olabileceğimiz eserlerin de olabileceğinin farkındayız. Bu nedendir ki gerekli olan tenkitler sonucunda belirli aralıklarla (Örneğin 15 – 20 yıllık aralıklarla) bu tipte bibliyografya çalışmalarının tekrarlanması gerekmektedir. Bu hem araştırmacılara kolaylık sağlayacak hem de farklı disiplinlerdeki araştırmacılara coğrafyanın toprak konusunu nasıl bir bakış açısıyla ele aldıklarını gösterecektir.

Kaynaklar

Atalay, İ., *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*, Meta Basım Matbaacılık, İzmir 2006.

Erinç, S., “Türkiye’de Toprak Çalışmaları ve Türkiye Toprak Coğrafyasının Ana Çizgileri”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, İstanbul 1965, S. 15, s. 1– 39.

Irmak, A., *Belgrat Ormanı Toprak Münasebetleri*, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından, No: 70, Ankara 1940.

Oakes, H., *Türkiye Toprakları*, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı, No: 18, İzmir 1958.

Polynov, B. B., Rosov, N. N., “Küçük Asya’nın Pedojenez Şartları ve Toprakları”, Çev. Sırrı Erinç, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1953 – 1954, S. 5–6, s. 210 – 221.